

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

NELJAS OSAKOND

OTSUS

avalduse nr 10507/03, mille Vladimir ja Nina DOROŠENKO on esitanud
Eesti vastu,

VASTUVÕETAVUSE KOHTA

Euroopa Inimõiguste Kohus (neljas osakond), olles 5. jaanuaril 2006
kokku tulnud kojana, kuhu kuuluvad:

Sir Nicolas BRATZA, *esimees*,

J. CASADEVALL,

M. PELLONPÄÄ,

R. MARUSTE,

S. PAVLOVSKI,

J. BORREGO BORREGO,

J. ŠIKUTA, *kohtunikud*,

ja M. O'BOYLE, *osakonnasekretär*,

võttes arvesse eespool nimetatud taotlust, mis esitati 27. märtsil 2003,

võttes arvesse kostjariigi esitatud märkusi ja kaebajate vastuses esitatud
märkusi,

olles pidanud nõu, on teinud järgmise otsuse:

ASJAOLUD

Kaebajad Vladimir Dorošenko ja Nina Dorošenko omavad Vene kodakondsust, on mõlemad sündinud 1949. aastal ja elavad Smolenskis, Vene Föderatsioonis. Neid esindab Euroopa Inimõiguste Kohtus (edaspidi EIÕK) fA. Arjupin, Tallinna Inimõiguste Teabekeskuse jurist ning W. Bowring, vandeadvokaat ja Londoni Metropolitani Ülikooli õigusteaduskonna professor. Kostjariiki esindab M. Hion, Välisministeeriumi juriidilise osakonna inimõiguste büroo direktor.

A. Kohtuasja olud

Asjaosaliste esitatud kohtuasja olud võib kokku võtta järgmiselt.

Esimene kaebaja Vladimir Dorošenko on sündinud Ukrainas. 1951. aastal kolis ta koos oma vanematega Eestisse. 1970. aastal abiellus ta Nina Dorošenkoga, teise kaebajaga, kes sündis Eestis 1949. aastal. Mõlemad kaebajad on rahvuselt venelased.

Kaebajatel on kolm last, kes kõik elavad Eestis. Nende tütar Julia (sündinud 1971. aastal) on kodakondsuseta isik. Tal on Eesti alaline elamisluba. Kaebajate esimene poeg Sergei (sündinud 1975. aastal) omab Vene kodakondsust. Tal on samuti alaline elamisluba. Kaebajate teine poeg Vitali (sündinud 1983. aastal) omab Vene kodakondsust ja tal on ajutine Eesti elamisluba viieks aastaks (kehtiv kuni 11. juuli 2006). Kaebuse esitamise ajal EIÕKle elas ta koos kaebajatega.

Esimese kaebaja ema, kel oli alaline elamisluba Eestis, suri 4. detsembril 2004. Tema isa (sündinud 1923. aastal), kes omab Vene kodakondsust, elab Eestis alalise elamisloa alusel. Teise kaebaja ema ja kaebaja lapselapsed elavad samuti Eestis.

Esimene kaebaja teenis Nõukogude ja Venemaa relvajõududes aastatel 1969–1995.

26. juulil 1994 sõlmisid Eesti ja Venemaa lepingu Vene vägede väljaviimise kohta Eesti territooriumilt.

1995. aastal kuni tema määramiseni reservväkke 12. aprillil 1995 (vt allpool), teenis esimene kaebaja vanemmitšmanina Paldiski väeüksuses. Tema ülesandeks oli tuumareaktori demonteerimine Paldiskis.

10. aprillil 1995 andis Paldiski väeüksuse komandör välja määruse, mille alusel esimene kaebaja määrati reservväkke 12. aprillil 1995. Ta vabastati Paldiski väeüksuse koosseisust ning saadeti Zadneprovski väeüksusesse Smolenskis, Venemaal. Määruse kohaselt otsustati eraldada kaebajatele ja nende kahele pojale rahalisi vahendeid reisikulude katteks Smolenskisse.

Kuna kaebajatel ei olnud elamispinda Venemaal, esitas esimene kaebaja avalduse korteri saamiseks Venemaal Ameerika Ühendriikide pakutava abiprogrammi kaudu. 10. aprillil 1995 kirjutas ta alla sellekohasele kirjalikule kohustusele. Kõnealuse kohustuse vorm oli vene keeles. Esimese kaebaja allkirjastatud vormis seisis, et ta soovis osaleda Venemaa relvajõudude ohvitseridele mõeldud eluasemetoetusprogrammis. Samuti oli vormis kirjas, et juhul kui ta saab elamispinna kõnealuse programmi kaudu, vabastab tema ja tema perekond korteri, mis oli nende käsutuses Balti riikides, ning et tulevikus on tal õigus külastada Balti riike üksnes välismaalasena üldistel alustel. Lisaks sellele oli vormis kirjas, et taotlejal puudus Venemaal elamispind ning et ta ei olnud kellelegi maksnud õiguse eest osaleda selles programmis ning et ta oli teadlik sellest, et tulevane elamispind kõnealuse programmi kaudu antakse tasuta. Leidis kinnitust, et

Balti riikides tema valduses asuv korter ei olnud erastatud ega müüdnud ning et ta ei olnud selle korteri eest raha saanud.

20. aprillil 1995 esitas esimene kaebaja avalduse programmis osalemise kohta. Esimese kaebaja allkirjastatud avalduse vormis seisis, et kui ta saab korteri kõnealuse abiprogrammi kaudu, vabastab tema koos oma perekonnaga korteri, mis oli nende käsutuses Balti riikides, ning ei taotle Balti riikides viibimist alaliste elanikena. Lisaks seisis vormis, et tulevikus on tal õigus külastada Balti riike üksnes välismaalasena. Vormis seisis, et ei tema ega tema perekond ei omanud Balti riikides korterit ning et nad ei püüa erastada ega müüa nende käsutuses olevat korterit ning et nad ei olnud võtnud ega võta vastu raha nende käesoleva korteri vabastamise eest. Samuti seisis vormis, et ta kinnitas, et avalduse allkirjastamise hetkel tal ei olnud elamispinda Venemaal ning et ta ei olnud kellelegi maksnud õiguse eest osaleda kõnealuses programmis. Vormis seisis, et ta on teadlik sellest, et kui programmis osalemise eeltingimused olid täidetud ja kui ta peaks nõustuma programmi kõikide tingimuste ja nõuetega, saab ta raha korteri ostuks. Lõpuks seisis vormis, et ta on teadlik sellest, et programmis osalemine oli vabatahtlik ning kui see ebaõnnestub, tema koht korteritaotlejate kohaliku omavalitsuse ootenimekirjas säilitatakse.

21. aprillil 1995 sõlmis esimene kaebaja lepingu Smolenskis ettevõttega Smolenski DSK, mille kohaselt tal tuli maksta 25 000 Ameerika Ühendriikide dollarit ning mille tulemusel ta sai korteri Smolenskis aadressil Popovi tn 120-349. Leping pidi jõustuma juhul, kui esimene kaebaja sai raha programmi kaudu andes sõjaväe reservohvitseride sertifikaate elamispinna saamiseks.

4. juulil 1995 esitasid kaebajad taotluse alalise elamisloa saamiseks Eestis.

31. augustil 1995 määras Smolenski linnapea korteri nr 337 aadressil Popovi tn 120 esimesele kaebajale ning tegi talle ettekirjutuse kanda end selle omanikuna registrisse.

18. detsembril 1995 kanti esimene kaebaja Smolenski sõjaväeüksuse personali nimekirja.

11. juulil 1996 anti kaebajatele ajutised elamisload Eestis viieks aastaks.

1997. aastast alates töötas esimene kaebaja valvurina Eestis. Teine kaebaja töötas toatüdrukuna samuti samas riigis 1999. aastast alates.

1999. aastal jõustus välismaalaste seaduse muudatus, mille kohaselt elamisloa andmisest ja pikendamisest keeldutakse, kui isik on võtnud kohustuse Eesti Vabariigist lahkuda või saanud rahvusvahelise abiprogrammi kaudu elamispinna välismaal.

28. novembril 2000 erastas teine kaebaja (ostis soodsatel tingimustel omavalitsuselt) korteri Paldiskis aadressil Muuli tn 1-56. 13. veebruaril 2001 erastas teine kaebaja, tegutsedes oma poja Sergei volinikuna, korteri Paldiskis aadressil Kivi tn 1-10.

30. aprillil 2001 tegid kaebajad taotluse nende elamislubade pikendamiseks. 2. novembril 2001 andis siseminister välja korraldused, mille kohaselt kaebajatele keelduti pikendamast nende elamislubasid. Keelduti kahel põhjusel. Esiteks, esimene kaebaja oli teeninud kaadrisõjaväelasena välisriigi relvajõududes ja sealt erru läinud. Seda põhjust kohaldati ka teise kaebaja kui esimese kaebaja perekonnaliikme suhtes. Teiseks, kaebajad olid võtnud kohustuse Eesti Vabariigist lahkuda ja saanud rahvusvahelise abiprogrammi kaudu elamispinna välismaal.

Kaebajad esitasid kaebuse Tallinna Halduskohtule. Oma kaebuses vaidlustasid kaebajad välismaalaste seaduse sätete tagasiulatuvat kohaldamist, seoses elamisloa pikendamisest keeldumisega isikutele, kes olid võtnud kohustuse Eesti Vabariigist lahkuda ja saanud rahvusvahelise abiprogrammi kaudu elamispinna välismaal. Välismaalaste seadus ei sisaldanud vaidlusaluseid sätteid ajal, kui kaebajad osalesid abiprogrammis ja võtsid vastu elamispinna Venemaal. Nad väitsid, et on rikutud nende õiguspärase ootuse ja õiguskindluse põhimõtet. Samuti väitsid nad, et ei olnud võtnud Eesti riigist lahkumise kohustust Eesti võimuorganite suhtes. Lisaks sellele väitsid nad, et on rikutud nende õigust perekonna- ja eraelule.

8. mail 2002 lükkas Tallinna Halduskohus kaebuse tagasi. Kohus märkis, et välismaalaste seadus nägi ette, et endiste kaadrisõjaväelasena välisriigi relvajõududes teeninud isikute ja nende perekonnaliikmete elamislube võidakse pikendada üksnes erandkorras. Ehkki siseminister ei teatanud, miks sellist erandit ei kohaldata kaebajate kohtuasjas, leidis Halduskohus, et korraldused olid seaduslikud, kuna välismaalaste seadusega oli keelatud elamisloa pikendamine isikutele, kes olid võtnud kohustuse Eesti Vabariigist lahkuda ja saanud rahvusvahelise abiprogrammi kaudu elamispinna välismaal. Kohus lükkas tagasi kaebajate väite, et oli rikutud nende õiguspärase ootuse ja õiguskindluse põhimõtet, leides, et õiguspärase ootuse põhimõtet ei saanud laiendada sellises ulatuses, et see takistaks seadusandjat tegemast muutusi kehtivas seaduses ükskõik millisel ajahetkel. Halduskohus lükkas tagasi kaebuse seoses kaebajate perekonna- ja eraelu rikkumisega leides, et kaebajad said kasutada õigust perekonnelule riigis, mille kodanikud nad olid ning kuhu nad olid kohustunud ümber asuma, andes nõusoleku abiprogrammis osalemisel.

Tallinna Ringkonnakohtule esitatud apellatsioonikaebuses rõhutasid kaebajad, et esimese kaebaja eakad vanemad, kelle eest kaebajad pidid hoolitsema, elasid Eestis. Teine kaebaja on sündinud Eestis ja on sellest ajast peale seal elanud. Esimene kaebaja on Eestis elanud viiskümmend aastat. Nad toetasid rahaliselt oma lapsi, kes elasid Eestis, sealhulgas üht last, kes elas koos nendega. Ka nende lapselapsed elasid Eestis. Esimene kaebaja oli valinud abiprogrammi ning oli võtnud Vene kodakondsuse üksnes kindluse puudumise tõttu seoses võimalusega jääda Eestisse elama.

6. jaanuaril 2003 toetas Tallinna Ringkonnakohtu halduskohtu otsust. Ringkonnakohtu märkis, et oma kirjalikus nõusolekus abiprogrammis

osalemiseks oli esimene kaebaja väitnud, et tema perekonna suurus oli neli inimest, sealhulgas kaks poega. Seega oli esimene kaebaja teadnud juba abiprogrammis osalemiseks nõusoleku andmise ajal, et tema vanemad jäävad Eestisse.

20. mail 2003 toetas Riigikohus kohtuotsuseid. Riigikohus kordas, et 26. juulil 1994 sõlmisid Eesti ja Vene Föderatsioon lepingu Vene vägede väljaviimise kohta Eestist. Lepingu kohaselt pidid Vene sõjaväelased ja nende perekonnaliikmed lahkuma Eestist. Ameerika Ühendriikide abiprogrammi eesmärgiks oli hõlbustada sõjaväelaste ümberasumist. Asjaolu, et Eesti ei olnud osapooleks abiprogrammis, ei välistanud Riigikohtu arvates välismaalaste seaduse õiguslikku toimet ning välismaalaste seaduse selle sätte kohaldamist, mille alusel kaebajatele keelduti elamislubade pikendamisest. Riigikohus nõustus Ringkonnakohtu arvamusel, et juhul kui esimese kaebaja vanemad soovisid jääda Eestisse, võisid kaebajate täiskasvanud lapsed nende eest hoolitseda.

5. septembril 2003 väljastas Kodakondsus- ja Migratsiooniamet kaebajatele ettekirjutuse Eestist lahkumiseks. Kaebajad täitsid ettekirjutuse ning kirjutasid ennast Paldiskist välja. Rahvastikuregistri andmete alusel lahkusid kaebajad Eestist 25. novembril 2003 ning asusid elama Smolenskisse. Kaebajate väite kohaselt pidid nad lahkuma Eestist detsembris 2003 pärast seda, kui politsei oli sisenenud nende korterisse novembris, et ettekirjutused jõuga täide viia.

B. Asjakohased siseriiklikud õigusnormid

Välismaalaste seaduse paragrahvi 12 lõige 4 sätestab juhtumid, mil välismaalastele elamisluba ei anta ega pikendata. Välismaalaste seaduse paragrahvi 12 lõike 4 punkt 7 sätestab, et elamisluba ei anta ega pikendata välismaalasele, kes on teeninud kaadrisõjaväelasena välisriigi relvajõududes, sealt reservi arvatud või erru läinud. Paragrahvi 12 lõike 4 punkt 14 sätestab, et elamisluba ei anta ega pikendata ka paragrahvi 12 lõike 4 punktis 7 nimetatud isiku abikaasale ja alaealisele lapsele. Paragrahvi 12 lõige 5 sätestab siiski, et välismaalasele võidakse erandina anda tähtajaline elamisluba ja seda pikendada, kui tema suhtes ei ole tuvastatud käesolevas paragrahvis loetletud asjaolu.

Välismaalaste seaduse paragrahvi 12 lõike 9 punkt 4 sätestab, et elamisloa andmisest ja pikendamisest keeldutakse, kui isik on muuhulgas võtnud kohustuse Eesti Vabariigist lahkuda või saanud rahvusvahelise abiprogrammi kaudu elamispinna välismaal. See säte võeti vastu 21. septembril 1999 ja see jõustus 1. oktoobril 1999. Nimetatud sätet muudeti 2001. aastal, kuid see ei tundu omavat tähtsust käesolevas kohtuasjas.

C. Abiprogramm

Eesti riigi väitel leppisid Ameerika Ühendriikide president ja Vene Föderatsiooni president 1993. aasta aprillis ja juulis kokku, et toetavad projekti, millega nähakse ette Balti riikidest ja mujalt väljaspool Venemaad demobiliseeritud Vene relvajõudude ohvitseride kindlustamine kuni 5000 korteriga.

Riik esitas EIÕKle koopia dokumendist “Vene relvajõudude ohvitseride ümberasumisprogramm. Elamispinna vastavustõenditega varustamise programm.” ja “Vene relvajõudude ohvitseride ümberasumisprogramm. Elamispinna ehitusprogramm. Ülevaade.” Ilmselt jagas Ameerika osapool abiprogrammi raames kõnealuse teabematerjali välja osalevatele Vene ohvitseridele.

Teabematerjali kohaselt oli Vene relvajõudude ohvitseride ümberasumisprogrammi eesmärgiks varustada peamiselt Balti riikidest demobiliseeritud Vene relvajõudude ohvitserid kuni 5000 korteriga. Umbes pooled korterid tuli ehitada, kusjuures ülejäänud korterid tuli hankida elamispinna vastavustõenditega varustamise programmi kaudu.

Programmis osalemiseks tuli ohvitseridel esitada korraldus errumineku kohta, pass, ametlik tõend perekonna suuruse ja koosseisu kohta, ametlik tõend Balti riikides elamise kohta ning allkirjastatud taotlus programmis osalemise kohta, mis sisaldas avaldust, et pärast elamispinna saamist käesoleva programmi kaudu, ohvitser ja tema perekond vabastavad oma praeguse(d) korteri(d) Balti riikides ja ei taotle alalist elamisluba mitte üheski Balti Vabariigis ning sisenevad sellest hetkest Balti Vabariikidesse üksnes väliskülalistena. Ohvitseridel tuli teha avaldus, et ei nemande perekonnad ei omanud elamispinda Venemaal, samuti nad ei omanda, erasta ega müü ühtki korterit Balti riikides ega võta vastu raha seoses ükskõik millise korteri vabastamisega. Kõnealused ohvitserid tegid avalduse selle kohta, et nad on aru saanud, et kui nad on valitud osalema nimetatud programmis ning kui programmi kõik tingimused on täidetud, saavad nad vastavad korterid (elamispinna ehitusprogrammi kaudu) või rahalist toetust korteri ostmiseks (elamispinna vastavustõenditega varustamise programmi kaudu).

Selleks, et saada sissekirjutust (*propiska*) uude korterisse passilauas, tuli ohvitseril esitada oma Vene pass ja kõigi perekonnaliikmete Vene passid koos väljakirjutusega kõigi perekonnaliikmete kohta Balti riikidest. Ohvitseridel tuli sisse kolida 45 päeva jooksul Vene sotsiaalabitalituste või kohaliku võimu edastatava teate kuupäevast, vastasel korral võidi nende korterid ära anda.

Osalemine programmis oli vabatahtlik, osavõtumaks puudus.

D. Eesti-Vene lepingud

Pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist 20. augustil 1991 jäid Nõukogude väed riiki. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist allutas Vene Föderatsioon endale selle relvajõud. 26. juulil 1994 sõlmisid Eesti ja Venemaa lepingu Vene vägede väljaviimise kohta Eesti territooriumilt ning tingimuste kohta seoses nende ajutise viibimisega Eestis. Samal päeval sõlmisid Eesti ja Venemaa kokkuleppe Vene Föderatsiooni relvajõududest erru läinud sõjaväelaste sotsiaalgarantiide kohta Eesti territooriumil. Nii leping kui ka kokkulepe jõustusid 2. veebruaril 1996, kusjuures need kuulusid ajutiselt kohaldamisele allkirjastamise päevast alates, s.o 26. juulist 1994.

Lepingu kohaselt kohustus Vene Föderatsioon 31. augustiks 1994 välja viima kõik sõjaväelased, kes olid Vene relvajõudude tegevteenistuses. Venemaal korterit mitteomavatel tegevteenistuses olevate sõjaväelaste perekonnaliikmetel lubati Eestisse jääda maksimaalselt üheks aastaks.

Leping nägi ette, et erru läinud sõjaväelased, s.o tegevteenistusest vabastatud ja pensioni saavad isikud ning nende perekonnaliikmed võisid taotleda elamisluba Eestis. Eesti Valitsus võis keelduda elamisloa andmisest, kui isik ohustas Eesti riigi julgeolekut.

30. juulil 1994 sõlmisid Eesti Vabariik ja Vene Föderatsioon kokkuleppe tuumareaktorite demonteerimise korra ja tingimuste kohta ning tuuma- ja kiirgusohutuse tagamise kohta Pakri poolsaarel, Eestis. Kõnealune kokkulepe jõustus selle allkirjutamise päeval ning kehtis kuni 30. septembrini 1995. Kokkuleppe kohaselt tuumareaktorite demonteerimise ning tuuma- ja kiirgusohutuse tagamise viisid läbi Vene Föderatsiooni spetsialistid. Eesti kohustus andma ajutised elamisloa spetsialistidele ja nende perekonnaliikmetele kokkuleppe kehtivuse ajaks. Juhtumite korral, kus oli vajalik lahkumise edasilükkamine, sealhulgas elamispinna puudumine Venemaal, võidi perekonnaliikmete elamislubade kehtivust pikendada kuni 15. maini 1996. Pärast elamislubade kehtivuse lõppemist olid spetsialistid koos oma perekonnaliikmetega kohustatud Eestist lahkuma.

KAEBUSED

1. Kaebajad kaebasid konventsiooni artikli 8 alusel, et on rikutud nende õigust sellele, et austataks nende era- ja perekonnaelu, kuna neile keelduti pikendamast elamisluba Eestis.

2. Nad kaebasid artikli 3 alusel, et otsus elamislubade pikendamisest keeldumise kohta koos tegeliku väljasaatmisohuga viisid ebainimliku ja alandava kohtlemiseni.

3. Kaebajad väitsid, et tegemist on artikli 6 rikkumisega, kuna siseriiklikud kohtud ei olnud arvesse võtnud kõiki esitatud tõendeid ning kohaldasid siseriiklikku õigust valesti.

4. Nad väitsid, et on rikutud artiklit 13, kuna Eesti kohtud ei jõustanud kaebajate õigusi vastavalt artiklile 8, koostoimes artikliga 14.

5. Kaebajate väitel oli rikutud ka artiklit 14, koostoimes artikliga 8. Nad olid veendunud, et neid oli diskrimineeritud nende rahvusliku kuuluvuse ja sotsiaalse päritolu tõttu. Veelgi enam, teine kaebaja väitis, et teda oli diskrimineeritud sellise tunnuse alusel nagu sugu, kuna temale keelduti elamisloa pikendamisest tema abikaasa endise elukutse tõttu. Lisaks väitsid mõlemad kaebajad, et neid oli diskrimineeritud veel seoses sellega, et neile oli tehtud takistusi Eesti kodakondsuse ja alaliste elamislubade taotlemisel.

6. Nad olid veendunud, et oli rikutud konventsiooni protokoll nr 1 artiklit 1, koostoimes artikliga 13. Muutes nad ebaseaduslikult riigis elavateks isikuteks, jäeti nad ilma võimalusest tegelikult kasutada enda omandit.

7. Kaebajad väitsid, et on rikutud konventsiooni protokoll nr 4 artiklit 4, mis keelab välismaalaste kollektiivse väljasaatmise, kuna elamislubade pikendamisest keeldutakse kokku umbes 117 endise Nõukogude armee sõjaväelase ja nende perekonnaliikmete puhul.

8. Kaebajad kaebasid, et on rikutud konventsiooni protokoll nr 7 artikliga 1 tagatud õigusi. Neilt võeti võimalus takistada enda väljasaatmist ega võimaldatud esitada sellekohaseid põhjendusi.

ÕIGUSNORMID

1. Kaebajad kaebasid, et on rikutud nende õigust sellele, et austatakse nende era- ja perekonnaelu, kuna neile keelduti pikendamast elamisluba Eestis, ilma et oleks võetud arvesse asjaolu, et nad olid elanud riigis rohkem kui viiskümmend aastat ning et kõik nende lähedased sugulased elasid selles riigis. Nad toetusid konventsiooni artiklile 8, mis sätestab:

“1. Igaühel on õigus sellele, et austatakse tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning korrespondentsi saladust.

2. Võimud ei sekku selle õiguse kasutamisse muidu, kui kooskõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.”

1. Osaliste väited

(i) Riik

Riik väitis, et kaebajad, kes olid võtnud endale kohustuse lahkuda Eestist, olid jättnud end ilma igasugusest võimalusest elada selles riigis ja

saada elamisloa pikendust. Kaebajatel ei olnud alust loota, et neil oli õigus saada tasuta korter abiprogrammi kaudu, jättes endale võetud kohustused täitmata või pääsedes õiguslikest tagajärgedest. Kaebajad oleks pidanud ette nägema võimalust, et nad peavad elukohaks valima teise riigi. Riik oli arvamusel, et võimuorganeid ei saanud pidada vastutavaks kaebajate hilisema meelemuutuse eest.

Veelgi enam, riik väitis, et kaebajate elamisloa pikendamisest keelduti demokraatliku ühiskonna vajadustest lähtuvalt, pidades silmas riigi julgeolekuhuve. Lisaks sellele olid kaebajad kohustatud lahkuma Eestist vastavalt lepingu ning Pakri poolsaare kokkuleppe tingimustele.

Riik lükkas tagasi kaebajate väite, et nad olid sunnitud osalema abiprogrammis, sest nad tundsid hirmu tuleviku ees. Abiprogramm oli sisse seatud Ameerika Ühendriikide ja Vene Föderatsiooni vahel; Eesti võimudel puudus igasugune võimalus avaldada survet isikutele programmis osalemiseks. Alles 2001. aastal saadeti Eesti võimudele nimekiri isikute kohta, kes osalesid 1995. aasta abiprogrammis.

Samuti väitis riik, et konventsioon ei taganud õigust elamisloale välisriigis. 1995. aastast alates, mil esimene kaebaja oli esitanud avalduse programmis osalemiseks, võis järeldada, et ta soovis ümber asuda Venemaale ja valida selle riigi elukohaks endale ja oma perele. Kaebajad ei olnud välja toonud olulisi põhjendusi selle kohta, mis võis muuta võimatuks nende perekonnaelu Venemaal, s.o riigis, mille kodanikud nad olid.

(ii) Kaebajad

Kaebajate väidete kohaselt olid nad arendanud tugevaid isiklikke, sotsiaalseid ja majanduslikke sidemeid Eestiga. Eesti oli teisele kaebajale kodumaaks. Kaebajad väitsid, et nende osalemine abiprogrammis ei olnud loonud tihedaid suhteid riigiga, mille kodakondsust nad omasid.

Veelgi enam, kaebajate väitel näitas asjaolu seoses elamislubade andmisega neile viieks aastaks 1996. aastal, et nad ei kujutanud endast mingit ohtu Eesti õiguspärasele huvidele. Samuti ei olnud nende väljasaatmine Eestist vajalik demokraatliku ühiskonna huvidest lähtuvalt.

Kaebajate väitest oli ilmne, et esimesel kaebajal puudus tahe ning kohustus lahkuda Eestist, võttes arvesse kaebajate sidemeid Eestiga. Nende osalemine abiprogrammis oli põhjustatud hirmust ja ebakindlusest. Võttes arvesse endise Nõukogude sõjaväelase määratlemata seisundit, oli esimene kaebaja astunud samme selleks, et kindlustada oma perekonda teatud tagatistega. Kaebajad olid lootnud, et kui olukord Eestis paraneb, on neil võimalik keelduda programmis osalemisest ja üles öelda saadud korterist. Neid ei olnud kunagi teavitatud sellest, et osalemine programmis jätab nad ilma võimalusest saada Eesti elamisloa. Kui selline nõue oleks olnud abiprogrammis ette nähtud, ei oleks esimene kaebaja selles osalenud. Eesti võimud ei olnud kaebajaid kunagi sellest teavitanud, et neil lasus Eesti ees kohustus riigist lahkuda. Veelgi enam, teine kaebaja ei olnud kunagi

allkirjastanud ühtki dokumenti ega avaldust, kus ta oleks andnud nõusoleku programmis osalemiseks.

Kaebajad märkisid, et Eesti võimud olid andnud “tohutul hulgal” elamislube isikutele, kes olid kaebajatega sarnases olukorras. Need isikud olid samuti osalenud abiprogrammis ja saanud korterid Venemaal. Siiski ei olnud programmis osalemise tulemuseks olnud elamislubade pikendamisest keeldumine nende isikute puhul.

Kaebajad väitsid, et esimene kaebaja oli üle elanud infarkti 4. oktoobril 2004. Esimese kaebaja ema oli surnud 4. detsembril 2004 Eestis, olles jäetud ilma kaebajate toetusest. Esimese kaebaja kõrges eas oleval isal olid samuti tõsised terviseprobleemid.

2. Kohtu hinnang

Kohus kordab, et konventsioon ei taga välismaalasele õigust siseneda teatavasse riiki või seal elada. Inimese väljasaatmine riigist, kus elavad tema lähedased perekonnaliikmed võib siiski kaasa tuua konventsiooni artikli 8 lõikes 1 tagatud õiguse perekonnaelu austusele rikkumise (vt otsust kohtuasjas *Boultif vs. Šveits*, nr 54273/00, punkt 39, EIÕK 2001-IX).

Kohus tuletab meelde, et väljasaatmist ja väljaandmist käsitlevas konventsiooniorganite pretsedendiõiguses on peardõhk jätkuvalt suunatud perekonnaelu tahule, mida on tõlgendatud hõlmavat tegelikku “perekonnaelu”, mille on rajanud Kõrge Lepinguosalise territooriumil seal seaduslikult elavad välismaalased, mida tuleb mõista, et “perekonnaelu” selles tähenduses on tavaliselt piiritletud perekonna tuumikuga (vt otsust kohtuasjas *Slivenko vs. Läti* [suurkoda], nr 48321/99, punkt 94, EIÕK 2003-X, koos edasiste viidetega).

Kohus märgib, et kõnealune pretsedendiõigus on järjekindlalt käsitletud riigis kaua aega elanud isikute väljasaatmist nii “eraelust” kui ka “perekonnaelust” lähtuvalt, kusjuures teatavat tähtsust sellega seoses on omistatud kõnealuste isikute ühiskonda lõimumise astmele (vt otsust kohtuasjas *Slivenko*, osundatud eespool, punkt 95).

Käesoleva kohtuasja eriolude osas märgib Kohus esiteks, et ei ole alust kahelda, et kaebajad elasid perekonnaelu Eestis konventsiooni artikli 8 mõistes. Siiski märgib EIÕK, et kaebajad osalesid abiprogrammis vabatahtlikult, millega seoses nad otsustasid Eestist lahkuda ja ümber asuda Smolenskisse, Venemaale, sel ajal kui nende täiskasvanud lapsed, esimese kaebaja vanemad ja teise kaebaja ema jäid elama Eestisse.

Esimene küsimus seisneb selles, kas kaebajad on loobunud oma konventsiooni artikli 8 kohasest õigusest säilitada oma elukoht Eestis. Kohtu pretsedendiõiguse kohaselt peab konventsiooniga tagatud õigusest loobumine toimuma ühemõtteliselt ning ei tohi olla vastuolus ühegi olulise avaliku huviga (vt 1990. aasta 21. veebruari otsust kohtuasjas *Håkansson ja Sturesson vs. Rootsi*, A-sari nr 171-A, lk 20, punkt 66, ning *Nagula vs. Eesti*, nr 39203/02, 25. oktoober 2005).

Seoses sellega märgib Kohus, et kaebajatele keelduti elamislubade pikendamisest Eestis 2. novembril 2001. Enne nimetatud kuupäeva oli esimene kaebaja 10. aprillil 1995 alla kirjutanud kohustusele lahkuda Eestist seoses abiprogrammiga. Määruse kohaselt, mille Paldiski väeüksuse komandör andis samal kuupäeval, määrati esimene kaebaja reservväkke ning saadeti Zadneprovski väeüksusesse Smolenskis, Venemaal. Sama määruse alusel määrati rahalised vahendid tema perekonnale reisikulude katteks Smolenskisse. 20. aprillil 1995 esitas esimene kaebaja ametliku avalduse abiprogrammis osalemise kohta. Avalduses oli ta teatanud, et tema perekond koosnes neljast isikust. 21. aprillil 1995 sõlmis ta lepingu korteri ostmiseks Smolenskis, mille rahastamist ta abiprogrammi kaudu taotles. Kõnealune tingimus omandas ainelise kuju 31. augustil 1995, kui Smolenski linnapea tegi talle ettekirjutuse kanda end nimetatud korteri omanikuna registrisse. Veelgi enam, 18. detsembril 1995 kanti esimene kaebaja Smolenski sõjaväeüksuse personali nimekirja.

Kohus märgib, et 11. juulil 1996 pikendati kaebajate elamisload Eestis viieks aastaks 4. juulil 1995 esitatud avalduste alusel. Kohus leiab siiski, et see ei muuda asjaolu, et kaebajad olid võtnud endale kohustuse lahkuda Eestist juba 1995. aasta aprillis. Kohus märgib sellega seoses, et riigi väitel said Eesti võimud nimekirja 1995. aastal abiprogrammis osalenud isikute kohta alles 2001. aastal.

Kohus ei ole kindel kaebajate väite õigsuses, et Eesti võimud ei ole kunagi teavitanud kaebajaid võetud kohustusest lahkuda riigist. Kaebajatele pidi juba hetkest, mil nad nõustusid osalema abiprogrammis, selge olema, et programmi eesmärk oli lihtsustada Vene vägede lahkumist muu hulgas Eestist. Käesoleva menetluse erinevad tahud on üksteisega tihedalt läbi põimunud; rahalise abi andmine kaebajatele korteri ostmiseks Venemaal oli otseses seoses Vene Föderatsiooni kohustusega Eestist väed lepingu kohaselt välja viia ning kaebajate kohustusega lahkuda riigist.

Pealegi ei ole Kohus veendunud kaebajate väite õigsuses, et teine kaebaja ei olnud kunagi andnud nõusolekut abiprogrammis osalemiseks ega Eestist lahkumiseks. Kohus märgib esiteks, et puudub viide sellele, et teine kaebaja oleks tõstatanud seda küsimust asjakohases siseriiklikus kohtumenetluses. Vastupidi, nagu ilmneb otsustest siseriiklikes kohtutes, väitsid kaebajad kohtutes, et nemad olid osalenud abiprogrammis. Veelgi enam, Kohtule esitatud taotluses, mille allkirjastasid mõlemad kaebajad 16. juunil 2003, väideti, et "kaebajad mõõnavad, et nad osalesid kõnealuses programmis". Kuigi on tõsi, et kirjalikule kohustusele, avaldusele programmis osalemiseks ja korteri ostulepingule oli alla kirjutanud üksnes esimene kaebaja, ei saa Kohus teha teist järeldust kui see, et mõlema kaebaja tegid nimetatud otsused ühiselt.

Kohus on arvamusel, et seoses korteri ostmisega Venemaal rahalise abi korras ümberasumisprogrammi kaudu pärast programmis osalemise tingimuste heakskiitmist koos kohustuse võtmisega lahkuda Eestist täitsid

kaebajad olulise osa kokkuleppest vastavalt abiprogrammile, mis oli kavandatud nende kasuks. Vastutasuks kohustusid nad vabastama oma korteri Eestis, mitte taotlema Eestis viibimist alaliste elanikena ning soovi korral külastama kõnealust riiki üksnes välismaalastena üldistel alustel. Kohus tuvastas kaebajate õiguste loovutamise hoolimata asjaolust, et oma edasises tegevuses ei täitnud kaebajad ühtegi ümberasumiskokkuleppega võetud kohustust, mida ei saa pidada mõistlikuks seoses nende õigusliku ootusega Eestisse alaliselt elama jääda. Kohus leidis, et kostjariiki ei saa pidada vastutavaks kaebajate hilisema meelemuutuse eest. Vastasel juhul, kiites heaks võimaluse õiguste loobumisest tühistamiseks mis tahes ajahetkel, oleks tegemist õiguskindluse õõnestamisega ning loobumise mõiste kui selline kaotaks oma tähenduse. Kohus leiab, toetudes olemasolevatele tõenditele, eelkõige aga kaebajate selgesti väljendatud avaldustele ning sammudele, mida nad võtsid ette ümberasumiskokkuleppe täitmiseks, et kaebajaid tuleb vaadelda kui isikuid, kes ühemõtteliselt on loobunud mis tahes õigustest jääda Eestisse, mis neil võisid olla artikli 8 kohaselt.

Lisaks sellele, võttes arvesse Eesti-Vene lepingut vägede väljaviimise kohta, Pakri poolsaare kokkulepet ning kaebajate kohustust, leiab Kohus, et loobumine ei ole vastuolus ühegi avaliku huviga.

Kohus on jõudnud järeldusele, et kaebus on ilmselgelt põhjendamatu ning tuleb tagasi lükata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

2. Kaebajad kaebasid, et otsus elamislubade pikendamisest keeldumise kohta koos tegeliku väljasaatmisohuga viisid ebainimliku ja alandava kohtlemiseni. Nad toetusid konventsiooni artiklile 3, mis sätestab:

“Kedagi ei või piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada.”

Kohus kordab, et konventsiooni artikkel 3 keelab igasuguse piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise ning karistamise, hoolimata asjaoludest ning ohvri käitumisest (vt otsust kohtuasjas *Labita vs. Itaalia* [suurkoda], nr 26772/95, punkt 119, EIÕK 2000-IV). Siiski peab halvasti kohtlemine olema toimunud vähemalt teatavas raskusastmes, et see langeks artikli 3 kohaldamisalasse (vt otsust kohtuasjas *Valašinas vs. Leedu*, nr 44558/98, punkt 101, EIÕK 2001-VIII).

Seoses käsitletava kohtuasjaga leiab Kohus, et kaebajad ei ole veenvalt tõestanud, et neid on koheldud viisil, mis kuuluks artikli 3 kohaldamisalasse. Veelgi enam, puuduvad igasugused tõendid selle kohta, et kaebajad sellise ohuga silmitsi olid või on.

Kohus on jõudnud järeldusele, et kaebus on ilmselgelt põhjendamatu ning tuleb tagasi lükata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

3. Kaebajad väitsid, et siseriiklikud kohtud ei olnud arvesse võtnud kõiki esitatud tõendeid ning olid siseriiklikku õigust kohaldanud valesti. Oma väidetes toetusid nad konventsiooni artikli 6 lõikele 1, mis, käesolevat kohtuasja silmas pidades, sätestab:

“Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis...”

Kohus kordab, et kohtuotsustes välismaalaste riiki sisenemise, seal viibimise ja sealt väljasaatmise kohta ei otsustata kaebaja tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle konventsiooni artikli 6 lõike 1 mõistes (*Maaouia vs. Prantsusmaa* [suurkoda], nr 39652/98, punkt 40, EIÕK 2000-X). Samuti leiab Kohus käesolevas kohtuasjas, et elamislubade väljastamist ja pikendamist ning nende toimingute hilisemat läbivaatamist käsitlev menetlus halduskohtus ei sisaldanud kaebajate tsiviilõiguste ja -kohustuste või nendele esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamist ning seetõttu ei kuulu artikli 6 lõige 1 kohaldamisele.

Kohus on jõudnud järeldusele, et käesolev kaebus ei ühti konventsiooni sätete *ratione materiae* ga selle artikli 35 lõike 3 tähenduses ning see tuleb tagasi lükata kooskõlas konventsiooni artikli 35 lõikega 4.

4. Kaebajate arvates olid võimud rikkunud konventsiooni artiklit 13, kuna Eesti kohtud ei olnud jõustanud nende õigusi vastavalt artiklile 8, koostoimes artikliga 14. Artikkel 13 sätestab:

“Igaühel, kelle käesolevas konventsioonis sätestatud õigusi ja vabadusi on rikutud, on õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks riigivõimude ees ka siis, kui rikkumise pani toime ametiisik.”

Kohus kordab, et konventsiooni artikkel 13 nõuab siseriikliku õiguskaitsevahendi tagamist, võimaldades pädeval “siseriiklikul võimuorganil” tegeleda konventsiooni käsitleva kaebuse sisuga ja määrata sobivat hüvitust (vt 1989. aasta 7. juuli otsust kohtuasjas *Soering vs. Ühendkuningriik*, A-sari nr 161, lk 47, punkt 120). “Menetluse/õiguskaitsevahendi tõhusus” artikli 13 mõistes ei sõltu kaebajale soodsama tulemuse kindlustamisest (vt otsust kohtuasjas *Kudla vs. Poola* [suurkoda], nr 30210/96, punkt 157, EIÕK 2000-XI).

Kohus märgib, et kaebajatel oli õigus halduskohtus vaidlustada võimude keeldumist pikendada nende elamislube – seda õigust nad ka kasutasid. Lisaks selle arutati nende kaebusi apellatsiooni korras ringkonnakohtus ja Riigikohtus. Siseriiklikud kohtud olid pädevad arutama kaebajate kaebuste sisu ning kohtuotsused olid kaebuste osas piisavalt põhjendatud. Toetudes oma valduses olevatele materjalidele, ei ole Kohus tuvastanud konventsiooni artikli 13 rikkumist.

Isegi eeldades, et kaebajatel oli põhjendatav nõue artikli 13 tähenduses, on Kohus jõudnud järeldusele, et kaebus on ilmselgelt põhjendamatu ning see tuleb tagasi lükata kooskõlas konventsiooni artikli 35 lõigetega 3 ja 4.

5. Kaebajate väitel oli rikutud ka konventsiooni artiklit 14, koostoimes artikliga 8. Nad olid veendunud, et neid oli diskrimineeritud nende rahvusliku tausta ja sotsiaalse päritolu tõttu. Teine kaebaja väitis samuti, et teda oli diskrimineeritud sellise tunnuse alusel nagu sugu, kuna temale

keelduti elamisloa pikendamisest tema abikaasa endise elukutse tõttu. Lisaks väitsid mõlemad kaebajad, et neid oli diskrimineeritud veel seoses sellega, et neile oli tehtud takistusi Eesti kodakondsuse ja alaliste elamislubade taotlemisel. Konventsiooni artikkel 14, millele kaebajad toetusid, sätestab:

“Käesolevas konventsioonis sätestatud õiguste ja vabaduste kasutamine tagatakse ilma mingi diskrimineerimiseta selliste tunnuste alusel nagu sugu, rass, nahavärvus, keel, usutunnistus, poliitilised või muud veendumused, rahvuslik või sotsiaalne päritolu, rahvusvähemusse kuuluvus, varanduslik, sünni- või muu seisund.”

Seoses kaebusega asjaolu kohta, et kaebajatele on tehtud takistusi Eesti kodakondsuse taotlemisel, kordab Kohus, et kõnealune konventsioon ei taga õigust kodakondsusele (vt otsust kohtuasjas *Slivenko vs. Läti* [suurkoda], nr 48321/99, punkt 77, EIÕK 2002-II).

Ülejäänud väidete osas nimetatud küsimuses leiab Kohus, tuginedes järeldusele, et kaebajad olid loobunud igasugustest õigustest jääda Eestisse (vt eespool), et kõnealused väited on ilmselgelt põhjendamatud ning need tuleb tagasi lükata kooskõlas konventsiooni artikli 35 lõigetega 3 ja 4.

6. Kaebajad jäid oma arvamuse juurde, et oli rikutud konventsiooni protokollis nr 1 artiklit 1, koostoimes artikliga 13. Muutes nad ebaseaduslikult riigis elavateks isikuteks, jäeti nad ilma võimalusest tegelikult kasutada enda omandit. Konventsiooni protokollis nr 1 artikkel 1 on sõnastatud järgmiselt:

“Igal füüsilisel või juriidilisel isikul on õigus oma omandit segamatult kasutada. Kellelki ei või võtta tema omandit muidu, kui üldistes huvides ja seaduses ettenähtud tingimustel ning rahvusvahelise õiguse üldpõhimõtteid järgides.”

Kohus leiab, et kaebajate väide nende omandiõiguste rikkumise kohta on põhjendamatu. Kohus ei leia ühtki märki selle kohta, et kaebajatele oleks mingil moel tehtud takistusi nende omandi kasutamise osas.

Kohus on jõudnud järeldusele, et kaebus on ilmselgelt põhjendamatu ning tuleb tagasi lükata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

7. Kaebajad väitsid, et kuna kokku umbes 117 endise Nõukogude armee sõjaväelase ja nende perekonnaliikmete puhul keelduti elamislubade pikendamisest, on rikutud konventsiooni protokollis nr 4 artiklit 4. Kõnealune säte on sõnastatud järgmiselt:

„Keelatud on välismaalaste sunniviisiline kollektiivne väljasaatmine.”

Kohus täheldab, et kaebajate suhtes tehti individuaalsed otsused, mille alusel neile keelduti nende elamislubade pikendamisest. Nende kaebused vaadati halduskohtutes läbi individuaalselt, kusjuures neil oli võimalus esitada oma seisukohti. Kohus ei leia ühtegi märki kollektiivse väljasaatmise kohta konventsiooni protokollis nr 4 artikli 4 mõistes.

Kohus on jõudnud järeldusele, et kaebus on ilmselgelt põhjendamatu ning tuleb tagasi lükata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

8. Kaebajad väitsid, et neile ei antud võimalust takistada enda väljasaatmist ning neil ei olnud võimalik esitada selle vastu põhjendusi, millega rikuti konventsiooni protokollis nr 7 artikli 1 lõiget 1, mis sätestab:

„Välismaalast, kes elab riigi territooriumil õiguspäraselt, ei või välja saata teisiti kui seaduse alusel tehtud otsuse täitmiseks ning tal on õigus:

- a) esitada põhjendusi enda väljasaatmise vastu;
- b) tema asja uuesti läbivaatamisele;
- c) olla neil eesmärkidel esindatud kompetentse võimukandja või selle poolt volitatud isiku või isikute ees.”

Jättes kõrvale küsimuse selle kohta, kas kaebajad saadeti Eestist välja eespool mainitud sätte mõistes ning kas seda tuleb vaadelda kui kaebajate loobumist oma õigustest, märgib Kohus, et kaebajate kohtuasi lahendati halduskohtus ning hilisemate edasikaebuste alusel ringkonnakohtus ja Riigikohtus. Kõikidel tasanditel oli neil võimalus esitada põhjendusi selle kohta, miks võimuorganid ei tohiks keelduda nende elamislube pikendamast. Kõigi oma valduses olevate materjalide põhjal on Kohus jõudnud järeldusele, et seoses kõnealuse väitega ei ole tuvastatud konventsiooni protokollis nr 7 artikli 1 lõike 1 rikkumist.

Kohus on jõudnud järeldusele, et kaebus on ilmselgelt põhjendamatu ning tuleb tagasi lükata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

Sellest lähtuvalt, EIÕK ühehäälselt:

tunnistab kaebuse vastuvõetamatuks.

Michael O'BOYLE
sekretär

Nicolas BRATZA
esimees